

JÓZEF M. FISZER (RED.)

SYSTEM EUROATLANTYCKI I BEZPIECZEŃSTWO MIĘDZYNARODOWE
W MULTIPOLARNYM ŚWIECIE. MIEJSCE I ROLA POLSKI
W EUROATLANTYCKIM SYSTEMIE BEZPIECZEŃSTWA

INSTYTUT STUDIÓW POLITYCZNYCH PAN,
WARSZAWA 2013, SS. 387

Zmiany gospodarczo-polityczne ostatnich lat wpłynęły silnie na proces przekształcania się powojennego ładu międzynarodowego. Pomimo wielu różnych, często odległych od siebie tez autorów i ekspertów z dziedziny stosunków międzynarodowych, wyłania się jednoznacznie fakt postępujących zmian układu sił na geopolitycznej mapie świata. Jedna grupa nadal gloryfikuje Stany Zjednoczone jako przywódcę przyszłego ładu, druga natomiast widzi słabnięcie mocarstwa USA i wzrost potęgi nowych graczy na scenie – Chin, Indii, Brazylii oraz Rosji. Całości dopełnia konieczność uwzględnienia roli UE oraz NATO w nowym porządku świata.

Tematyka dotycząca nowego ładu międzynarodowego jest coraz częściej poruszana przez krajowych¹ i zagranicznych² badaczy i *think tanków*. Badania na ten temat prowadzi również Zakład Europeistyki Instytutu Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk w ramach projektu finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki nr 2011/01/B/HS5/02630, pod tytułem *Rola euroatlantyckiego systemu w wielobiegunowym świecie w kontekście kształtującego się*

¹ Zob. szerzej: R. Kuźniar (red.), *Porządek międzynarodowy u progu XXI wieku*, WUW, Warszawa 2005; R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008; Z. Brzeziński, *Wybór. Dominacja czy przywództwo*, Wydawnictwo ZNAK, Kraków 2004.

² Zob.: R. Kagan, *Powrót historii i koniec marzeń*, Dom Wydawniczy REBIS, Poznań 2009; F. Fukuyama, *Ameryka na rozdrożu. Demokracja, władza i dziedzictwo neokonserwatyzmu*, Dom Wydawniczy REBIS, Poznań 2006.

nowego ładu globalnego. Najnowszą z wydanych pozycji przygotowanych przez zespół pod kierownictwem profesora Józefa M. Fiszera jest opracowanie zbiorowe pod tytułem *System euroatlantycki i bezpieczeństwo międzynarodowe w multipolarnym świecie. Miejsce i rola Polski w euroatlantyckim systemie bezpieczeństwa*.

Autorzy poszczególnych rozdziałów to wysoko cenieni w kraju naukowcy oraz eksperci, pracujący na co dzień w szanowanych instytucjach związanych z tematyką stosunków międzynarodowych i bezpieczeństwa międzynarodowego, m.in. w Ministerstwie Spraw Zagranicznych RP, Wojskowej Akademii Technicznej w Warszawie oraz, wspomnianego już, Instytutu Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk.

Recenzowana monografia ma wyraźną, trzyczęściową strukturę, która dzieli opracowanie na trzy odrębne problemy oraz zagadnienia w ramach tematyki bezpieczeństwa międzynarodowego i ładu światowego. Publikację rozpoczyna wstęp autorstwa Józefa M. Fiszera, który wprowadza czytelnika w tematykę, odnosząc się zarówno do historii, jak również aktualnych problemów na świecie. Publikacja została podzielona na piętnaście rozdziałów opracowanych przez poszczególnych autorów. Każdy z rozdziałów wpisuje się w przyjętą problematykę oraz rzeczowo analizuje podjęte tematy.

Głównym celem tej monografii była próba określenia roli systemu euroatlantyckiego w przyszłym, wielobiegunowym porządku świata. Autorzy poruszają ważną tematykę dotyczącą zagrożeń zewnętrznych oraz wewnętrznych dla obecnego systemu, jego przyszłego kształtu, jak również wskazują na możliwe scenariusze i perspektywy dla miejsca NATO oraz Polski w przyszłym ładzie międzynarodowym. We wstępie Józef M. Fiszera napisał, że: *musimy odpowiedzieć na pytania dotyczące tej rekonfiguracji sceny globalnej, jej przyszłego kształtu i roli Wspólnoty Atlantyckiej w nowym ładzie międzynarodowym* (s. 24). Trudno się nie zgodzić z tą tezą, szczególnie w świetle wydarzeń na świecie od czasu ataków terrorystycznych na Stany Zjednoczone, aż po najbardziej aktualne wydarzenia związane z Krymem, gdzie Rosja pokazuje swoje mocarstwowe zapędy, przyspieszając erozję obecnego ładu międzynarodowego. Autor słusznie zwraca uwagę także na fakt, że system euroatlantycki pozostaje nadal w cieniu problemów gospodarczych na świecie, co przekładać się może w długiej perspektywie na dekompozycję obecnego układu liberalno-demokratycznego oraz koniec hegemonii Stanów Zjednoczonych Ameryki.

Autor pierwszego rozdziału, Józef M. Fiszera poruszył kwestię miejsca i roli systemu euroatlantyckiego w multipolarnym ładzie międzynarodowym. W moim przekonaniu, teza mówiąca, że system euroatlantycki będzie miał nadal znaczący udział w systemie geopolitycznym jest trafna. Autor jedno-

cześnie zwraca uwagę na najistotniejsze problemy obecnie funkcjonującej współpracy na linii USA–UE. Podczas gdy więzi ekonomiczne są niezwykle silne, współpraca na poziomie instytucjonalnym pozostawia nadal wiele do życzenia. Stany Zjednoczone coraz silniej prezentują podejście pragmatyczne, szkodząc stosunkom euroatlantyckim. Unia Europejska nie pozostaje jednak Ameryce dłużna i – jak trafnie zauważa J.M. Fiszer – *Stary Kontynent odszedł daleko od dotychczasowych standardów i klasycznych zasad partnerstwa euroatlantyckiego, dostrzegając szansę w promowaniu własnej polityki, niezależnej od dotychczasowego kluczowego głosu Stanów Zjednoczonych* (s. 69).

Drugi rozdział autorstwa Franciszka Gołębskiego dotyczy problematyki geopolitycznej natury ładu euroatlantyckiego oraz jego możliwych zmian, również w związku z postępującymi procesami globalizacyjnymi. Autor zwraca również uwagę na cywilizacyjny wymiar problemów systemu euroatlantyckiego odnosząc się do klasycznych już prac na ten temat F. Fukuyamy oraz S.P. Huntingtona.

Trzeci rozdział, pióra Bogusława Jagusiaka, porusza istotną tematykę zrównoważonego rozwoju społeczno-ekonomicznego, który jest konieczny dla zapewnienia ładu w skali lokalnej i globalnej. Autor odnosi się także do problematyki różnicowań społecznych i przyspieszającej polaryzacji gospodarek, mającej negatywny wpływ na ład społeczny i ekonomiczny.

Jakub Wódka – autor czwartego rozdziału monografii – porusza bardzo aktualny temat Transatlantyckiego Partnerstwa na rzecz Handlu i Inwestycji. Bardzo trafnie zauważa, że dla Stanów Zjednoczonych i Unii Europejskiej jest to najistotniejsza umowa dotycząca handlu, a pokazując, dla kontrastu, wzrost gospodarki Chin w ostatnich latach, udowadnia, że umowa ta będzie stanowić m.in. o przyszłości przewagi konkurencyjnej Zachodu nad Azją.

Piąty rozdział, autorstwa Krzysztofa Garczewskiego, to analiza poglądów niemieckich partii politycznych w zakresie bezpieczeństwa krajowego, międzynarodowego oraz członkostwa w NATO. Analiza wskazuje, że główny nurt niemieckiej sceny politycznej jest wciąż nastawiony na integrację i współpracę na arenie międzynarodowej.

Szósty rozdział został opracowany przez dwóch autorów – Jana Rowińskiego i Dominika Mierzejewskiego. Dotyczy on postrzegania NATO przez Chiny oraz stref wpływów m.in. w Afganistanie. Autorzy zauważają, że Sojusz jest uważany przez ChRL jako instrument USA do rozszerzania ich dominacji, co nie jest pozytywnym impulsem do wspólnego budowania nowego ładu.

W siódmym rozdziale Krzysztof Miszczak odnosi się do roli Unii Europejskiej w przyszłym ładzie międzynarodowym. Słusznie zauważa, że: *czas silnej zmonopolizowanej dominacji Europy na świecie należy do przeszłości* (s. 190).

Postępująca erozja siły UE wynika m.in. ze znacznie silniejszej wspólnoty ekonomicznej niż politycznej, co szczególnie uwidacznia problem wspólnoty obronnej i wspólnego potencjału obronnego. Jeśli erozja nie zostanie zahamowana, UE znajdzie się w przyszłym ładzie na gorszej pozycji niż jest obecnie.

Rozdział ósmy, autorstwa Agnieszki K. Cianciary, obejmuje tematykę uwarunkowań wewnętrznych polityki zewnętrznej UE. Autorka opisuje między innymi wpływ kryzysu gospodarczego oraz kryzysu strefy euro na przemiany wewnątrzspółnotowe oraz trafnie określa wpływ tych procesów na zewnętrzną politykę Unii Europejskiej. Ma to również odniesienie do aktualnej problematyki związanej z potencjalnym rozszerzeniem UE na wschód i jego wpływem na pozycję Unii na arenie międzynarodowej.

Paweł Olszewski w rozdziale dziewiątym analizuje temat strategii bezpieczeństwa Unii Europejskiej w relacjach transatlantycznych. Autor zauważa, że UE nie ma realnej strategii współpracy długoterminowej ani z USA, ani ze wschodzącymi mocarstwami. Działając niejako *ad hoc*, Unia często wybiera „mniejsze zło”, posługując się bardziej własną ideologią niż dbaniem o realny interes swoich obywateli. Autor zwraca też uwagę na istotny problem dychotomii w podejściu krajów członkowskich UE do różnych modeli bezpieczeństwa.

W rozdziale dziesiątym Karolina Libront porusza aktualną tematykę tożsamości Sojuszu Północnoatlantycznego oraz szans i zagrożeń, jakie wynikają z jej zmian. Autorka uważa, że NATO powinno wprowadzić tzw. priorytetyzację, czyli powrót do wąskiej specjalizacji organizacji, zapobiec w ten sposób rozmywaniu się funkcji organizacji.

W rozdziale jedenastym Daria Orzechowska-Sławikowska ukazuje dychotomię w podejściu Zachodu do imigracji muzułmanów. Autorka wskazuje na rosnącą niechęć do wyznawców islamu w UE i swoiste zamykanie się krajów i ich obywateli na imigrantów z państw muzułmańskich, podczas gdy jednocześnie społeczeństwo unijne szybko się starzeje i potrzebuje napływu zewnętrznej siły roboczej.

Longin Pastusiak opracował dwunasty rozdział, dotyczący roli Polski w Europie oraz na świecie. Autor bardzo trafnie zestawiał wiele danych statystycznych i raportów na temat wskaźników gospodarczo-społecznych, wskazując na miejsce Polski w zestawieniu z innymi krajami w Europie i na świecie. Analiza pokazuje wiele istotnych czynników, którymi Polska może się pochwalić, ale jednocześnie jeszcze więcej problemów, które powodują, że zajmuje znacznie niższą pozycję niżby mogła. Dotyczy to m.in. bardzo wysokiego średniego zagrożenia ubóstwem oraz niskiego poziomu zamożności i nienajlepszego poziomu parytetu siły nabywczej.

W rozdziale trzynastym Agnieszka Orzelska-Strączek analizuje rolę Polski w euroatlantyckim systemie bezpieczeństwa z punktu widzenia głównych partii politycznych. Trafnie wskazuje na brak rzeczowej debaty w naszym kraju na temat kluczowych zagrożeń i dalszej roli w systemie euroatlantyckim, co stanowi jeden z wielu czynników, które osłabiają naszą pozycję na arenie międzynarodowej.

W rozdziale czternastym Adrian Chojan poddaje analizie bezpieczeństwo zewnętrzne Polski w odniesieniu do Strategii Bezpieczeństwa Narodowego (SBN) z 2007 roku. Zwraca uwagę, że SBN z 2007 roku była dokumentem bardziej precyzyjnym od swoich poprzedników, lecz nie uchroniła się przed wieloma problemami. Dotyczy to zarówno sfery bezpieczeństwa militarnego, ekonomicznego i energetycznego, które autor analizuje. W podsumowaniu wskazuje, że treść SBN marginalizuje EPBiO. Tym samym Polska zdecydowała się na przyjęcie euroatlantyckiego modelu bezpieczeństwa, jednak nadal z główną rolą Sojuszu Północnoatlantyckiego i Stanów Zjednoczonych.

Ostatni, piętnasty rozdział, opracowany przez Tomasza Paszewskiego, dotyczy problemów współczesnych zmian systemu euroatlantyckiego w odniesieniu do bezpieczeństwa Polski oraz całej Europy. Autor wskazuje na rolę USA w bezpieczeństwie Starego Kontynentu oraz analizuje problem zdolności obronnych Polski. Wykazuje, że ostatnie lata nie przyniosły w kwestii bezpieczeństwa Polski pozytywnych zmian, a kraj nie jest przygotowany na pogorszenie się poziomu bezpieczeństwa w Europie.

Monografia przygotowana pod redakcją naukową Józefa M. Fiszera stanowi spójną całość, w której autorzy analizują wiele istotnych aspektów dotyczących bezpieczeństwa międzynarodowego oraz krajowego, jak również wskazują na wiele wariantów możliwych zmian. Redaktorowi monografii udało się pozyskać do współpracy nad opracowaniem kompetentny zespół badaczy. Powstała dzięki temu monografia na wysokim poziomie merytorycznym, napisana prostym i zrozumiałym językiem, analizująca rzetelnie poruszane problemy.

Dodatkowym walorem książki jest bardzo obszerna bibliografia, do której w swoich rozdziałach odwołują się autorzy, która zawiera nazwiska najbardziej znanych krajowych i zagranicznych badaczy, naukowców oraz ekspertów w dziedzinie stosunków międzynarodowych i bezpieczeństwa, a także indeks nazwisk. Spis treści i podsumowanie monografii napisane jest w trzech językach (polskim, angielskim, rosyjskim), publikacja została bardzo dobrze zredagowana pod kątem metodologicznym.

Dużym atutem monografii jest zakończenie Józefa M. Fiszera, które w przejrzysty sposób ukazuje główne wnioski z pracy. Monografia ma charakter nie tylko teoretyczny, ale również użyteczny. Stanowi merytoryczny wkład do badań nad tematyką systemu euroatlantyckiego oraz ładu międzynarodowego. Dzięki aktualności poruszanej tematyki jest to niezwykle wartościowy materiał do dalszej dyskusji na temat bezpieczeństwa Europy i świata.

Tomasz Idzikowski